

**STICHTING NATIONAAL LANDSCHAPSKUNDIG MUSEUM
EN DOCUMENTATIECENTRUM "TELLURIS"**

Reeweg oost 145, 3312 CN Dordrecht, Tel. 078-6147476

DISCUTABELE ECOLOGISCHE DOELSTELLINGEN

Ecologen verwierven de afgelopen decennia vrij veel invloed op het landschapsbeleid. Daarbij zouden ze sinds de tachtiger jaren geleidelijk zelfs een vrij groot aantal overheidsfuncties gaan vervullen. Die ontwikkeling werd veroorzaakt door de groeiende bezorgdheid van de samenleving over de kwaliteiten van haar leefmilieu en de gezondheidsproblemen die daardoor zouden kunnen ontstaan. Bovendien speelde een rol dat de ecologen zowel sterk gemotiveerd als goed georganiseerd zijn. En zich voor de versterking van hun positie in de maatschappij soms ook strijdvaardig gingen opstellen. Die ontwikkeling leek van grote toekomstwaarde voor de samenleving te kunnen worden. Ze heeft echter ook haar keerzijden.

De dominante wensen van ecologen

Veel ecologen streefden de afgelopen jaren vooral naar het herstel van vroegere situaties. Daarbij ging het hen met name om de terugkeer van de levensgemeenschappen die duizenden jaren geleden of in (over)grootmoeders tijd domineerden.

De terugkeer van prehistorische levensgemeenschappen werd vooral van belang geacht omdat dan duidelijk zou worden hoe de natuur zich gedroeg toen de mens haar nog niet sterk beïnvloedde. Verwacht werd dat dan vrij stabiele en wetenschappelijk interessante situaties zouden ontstaan waar veel van geleerd zou kunnen worden.

De hang naar de levende natuur uit (over)grootmoeders tijd hield vooral verband met het toen vrij algemeen voorkomen van allerlei pioniersgezelschappen, weidevogels, bloemrijk grasland en akkeronkruiden. De pioniersgezelschappen hadden zich echter pas na langdurige rooibouw in ons land gevestigd of sterk verbreid. We denken dan onder meer aan de gevolgen van de ontbossing, overbegrazing en het plaggen van de droge zandgronden. Maar bijvoorbeeld ook aan het ontstaan van plassen door het wegbaggeren van later in grondwater verdronken venen.

Behoud pioniersgezelschappen moeilijk

Het behoud en de terugkeer van vroegere situaties genereren allerlei problemen. Zo impliceert het met rust laten van pioniersgezelschappen dat ze vanzelf weer verdwijnen. Op de verschaalde droge zandgronden is dat het geval als de vertering van de organische afvalstoffen die pioniersgezelschappen nalaten de bodem gaandeweg zodanig verrijkt dat hij geschikt werd voor andere planten- en diersoorten. In ontveningsplassen zien we een vergelijkbare ontwikkeling als ze gaan dichtgroeien. Voor

het behoud van een substantiële oppervlakte pioniersgezelschappen moet de natuur dus op veel plaatsen worden tegengewerkt.

Terugkeer pioniersgezelschappen schadelijk

De hang naar de terugkeer van de pioniersgezelschappen is echter zo groot dat die onnatuurlijke frustratie van de natuur niet zo bezwaarlijk wordt gevonden. En plannende ecologen er zelfs bestaande omgevingswaarden en hun potenties voor willen opofferen. We denken daarbij onder meer aan de transformatie van allerlei soorten aantrekkelijke oude houtopstanden in heidevelden. En het bepleiten van grondverzet. Het zal duidelijk zijn dat bedrijven die belang hadden bij het winnen van oppervlaktedelfstoffen daar misbruik van zouden gaan maken, wat inmiddels ook meermalen gebeurde.

Bij een herstel van vroegere situaties zal schade aan bestaande omgevingswaarden en hun potenties ook niet gemakkelijk zijn te vermijden. Wat als de ecologische hoofdstructuur wordt beschouwd is de afgelopen eeuwen tenslotte ook voor de bosbouw en recreatie interessant geworden. Bovendien bleek die “ecologische hoofdstructuur” een boeiende landschapshistorische informatiebron op zowel aardkundig als cultuurwetenschappelijk gebied. Als zodanig fungeren bijvoorbeeld karakteristieken van de bodem, het (micro)reliëf, ontsluitingspatronen, beplantingen, oude agrarische enclaves en de architectuur van antieke buitens. Zelfs ecologische belangen kunnen door het zogenaamde natuurherstel in het geding raken. In veel beplantingen vestigden zich namelijk soorten die elders nauwelijks voorkomen. Daaronder zijn ook bijzondere mos- en schimmelsoorten.

Even problematisch als het behoud en de terugkeer van pioniersgezelschappen bleek het behoud van de natuurwaarden, die kenmerkend waren voor sommige delen van het cultuurland. Daar kregen natuurliefhebbers te maken met de intensivering van het agrarisch grondgebruik.

Terugkeer prehistorische situaties gewenst

Intussen stimuleerde de problematiek, verband houdend met het behoud en de terugkeer van soorten uit (over)grootmoeders tijd sommige ecologen echter tot het promoten van een door hen voorgestane, andere benaderingswijze van de levende natuur. Gedacht wordt daarbij aan het herstel van de natuur, zoals die zou zijn geweest voordat de mens er substantieel invloed op ging uitoefenen. In dat verband streven de voorstanders van die andere benadering ook naar de terugkeer van de wolf, lynx, eland en wisent. Die willen ze met name hun gang laten kunnen gaan in de gebieden die als ecologische hoofdstructuur werden geafficheerd. Tegelijkertijd zouden allerlei exoten er echter moeten verdwijnen of worden geweerd. Bovendien wordt in het kader van die benadering de teloorgang geaccepteerd van soorten die vroeger veel op agrarisch cultuurland voorkwamen.

Terugkeer prehistorische situaties schadelijk

Ook als natuurbeleid het accent gaat leggen op de terugkeer van prehistorische situaties worden tal van belangen geschaad. Wanneer grote wilde dieren de vrije hand krijgen in de natuur zullen die echter gaan bepalen wat er kan blijven groeien, karakteristieke vervagen en veel recreanten zich minder veilig gaan voelen. Als ook exotische houtsoorten moeten verdwijnen zal bovendien de specifieke houtteeltkundige betekenis ervan teloorgaan. En tevens hun belevingswaarde. In het geding raken dan bijvoorbeeld de schoonheid van monumentale oude douglas- en lariksbossen, de afwisseling waaraan ze bijdragen en de mogelijkheid met zulke beplantingen hoogteverschillen te accentueren.

Conclusie

Het voorgaande leidt ons naar de conclusie dat veel ecologen onvoldoende beseffen dat landschappen van aantrekkelijke groengebieden meer zijn dan beoogde levende natuur. Er is dus alle reden natuurbeleid dat vooral gericht is op de terugkeer van pioniersgezelschappen en prehistorische levensgemeenschappen ter discussie te stellen. Zeker als wij bedenken dat er talloze mogelijkheden zijn hoogwaardige natuur te genereren zonder andere belangen te schaden. Zelfs beplantingen met exotische houtsoorten kunnen daaraan (na verloop van tijd) bijdragen. We benutten dan de gunstige omstandigheid dat zich in onze omgeving veel meer houtsoorten thuisvoelen dan er de afgelopen millennia van nature voorkwamen. Aldus kan de mens ook op meer plaatsen en sneller dan de natuur meer geschikte leefmilieus bieden aan houtsoorten die door de kou van de ijstijden werden verdreven of door barrières werden verhinderd zich (nadien weer) in ons land te vestigen.

Henk Visscher vz.